

velika podpornica. Obenem pa omogoča oddajo mleka tudi oddaljenejšim kmetom, kateri bi morali radi slabih komunikacijskih zvez pogosto oddajati svoje mleko za mnogo nižjo ceno, ako bi ga hoteli vnovčiti. Bližnjim pa prihrani vsakodnevno pot v mesto radi par litrov namolženega mleka. Delovne sile zato ostajajo doma in se vse bolj koristno udeležujejo v kmetovanju.

Centralna mlekarna je za kmeta pravcata posetovalnica. Pošilja mu svoje kontrolorje, ki vsakih 14 dni na licu mesta vršijo kontrolno molžo. Istodobno vrše analizo mleka in na temelju tako dobljenih podatkov kakor tudi na temelju količine namolženega mleka in razpoložljive krme izdajajo navodila za individualno krmljenje živine v bodočih 14 dneh. Staro je pravilo, da krava molze pri gobcu. Z neenakomernim krmljenjem, ako recimo trošimo isto količino krme za kravo, ki daje 5 litrov mleka dnevno kakor tudi za drugo, ki daje 15 litrov, smo na eni strani v znatni meri oslabili konstitucijo krave, eventualno tele pa bo tudi slabotno in neprimerno za odgoj. Zmanjšamo pa tudi, posebno pri večjem številu krav, v znatni meri naš gospodarski efekt. Istočasno oddamo konzumentu mleko, čigar odstotni sestav nikakor ne ustreza normalni. Obenem so ti kontrolorji svetovalci kmetom v pogledu bodoče odgoje. Slabo razvita, za daljnji odgoj neprimerna teleta odredajo za prodajo, dajejo nasvete pri izbiri primernih bikov za razplod in posredujejo nakup in prodajo živali med kmeti. Prav tako skrbijo, da se v polni meri izvaja pravilo o varovanju tiste pasme, ki se je po dolgih

teoretskih studijah in tudi praktičnih izkustvih izkazala za najboljšo, najsposobnejšo in najrentabilnejšo v kakšnem okolišu, kjer vladajo talne in podnebne okoliščine in kjer se more pričakovati, da bodo svojstva intenzivno vzrejenega goveda, v našem slučaju v smeri mlečne produkcije, radi dobrih prehranbenih in tudi nastanbenih okoliščin še napredovala, nikakor pa ne zaostala.

Prav posebno pozornost posvečajo te centralne mlekarnske higieni pri molži, mlečni posodi, pri vseh osebah, ki posredno ali neposredno prihajajo kakorkoli že v dotik z mlekom. Ako se s tem združi še teoretski pouk pridelovalcev, je edino tako mogoče zadostiti današnjim zahtevam na področju tega važnega vprašanja.

Centralna mlekarna daje nadalje nasvete o tem, kako urediti travnike, hleve in silose. Za nizko ceno omogoča kmetom nabavo posnetega mleka. S tem je pravilno gojenje svinj omogočeno, saj je splošno znano med kmeti, da je posneto mleko v svinjereji izredno važna in izdatna hranilna komponenta.

Navedena dejstva jasno pričajo o tem, kako velikega pomena je povoljna rešitev tega vprašanja za obe stranki. Za vodstvo take institucije je v prvi vrsti poklicana ravno mestna občina. To ji tudi velevala čut dolžnosti napram meščanom. Na drugi strani pa tudi daje mestna občina najboljše zagotovilo, da bo tako važna naprava, kot je centralna mlekarna, služila res samo v blagor meščanom in da ne bodo prevladovali zasebni interesi in jo tako utegnili izneveriti temeljni zamisli, iz katere je bila ustanovljena.

(Dalje prih.)

ZGODOVINSKI RAZVOJ URŠULINSKIH ŠOL V LJUBLJANI

Kakor je Ljubljana poglobitnega pomena za dravsko banovino — Slovenijo — tako je najlepša točka, duša Ljubljane — Kongresni trg z uršulinsko cerkvijo in uršulinskim samostanom. Človeku se zazdi, da je v prelepi dvorani z umetniško izbranim ozadjem. Uršulinska cerkev, ki so ji 26. julija 1718 blagoslovili in vložili temeljni kamen in je bila z ustanovo in s pomočjo Jakoba pl. Schellenburga in njegove žene Ane Katarine znotraj in zunaj popolnoma dozidana leta 1747., pa ni le radi svojih umetnin — krasijo jo nesmrtna dela naših mojstrov Valentina Metzingerja, Matevža Langusa, uršulinke-slikarice matere Jožefe Štrusove († 3. I. 1880) in italijanskega, a skoraj ljubljanskega kiparja in arhitekta Francesca Robbe — v najlepši okras mesta Ljubljane, marveč je uršulinski samostan v Ljubljani tudi *notranje-lepotnega pomena* za nas: to se pravi, da je s svojim šolskim, vzgojnim delovanjem pomagal krepiti in utrjati naš narod.

Leta 1702. so prispele prve uršulinke v Ljubljano. Štiri so bile in so prišle iz Gorice. V samostanskem arhivu hranijo še mnogo pisem o ustanovitvi tukajšnjega samostana uršulink. Najzanimivejša so tista,

ki sta jih uršulinkam v Gorico pisala v kulturni zgodovini naše ožje domovine tako zelo znana brata pl. Dolničarja, Ivan Anton in Ivan Gregorij. Ta pisma kažejo, da je bilo v Ljubljani kaj živahno zanimanje za novi samostan, kateremu je položil temelj — kakor smo že omenili — Jakob Schell pl. Schellenburg, ki je bil do svoje smrti leta 1715. pravi oče uršulinkam in ima v našem mestu tudi svojo ulico.

Blizu današnjega nebotičnika, v hiši tedanjega mestnega župana Gabriela Ederja na sedanji Tyrševi cesti, so uršulinke že po enoletnem bivanju v Ljubljani, 2. julija 1703, ustanovile osnovno šolo. Tako so se uršulinke tudi v Ljubljani kar hitro posvetile tistemu poklicu, ki je jedro uršulinskega reda. Saj je velika žena, sveta Angela, prav zato ustanovila red uršulink, da bi z vzgojo mladine preobrazile družinsko življenje. Slavni opat Guéranger je dejal o sveti Angeli: »Ti si ohranila krščanske družine, ti si pripravljala soproge in matere za bodoči vzvišeni poklic.« Tako so postale uršulinke po navodilih svoje ustanoviteljice — *vzgojiteljice narodov* in s prihodom v Ljubljano — tudi *vzgojiteljice slovenskega naroda*. Zakaj vzgoja ženske mladine je pač najvažnejša vzgoja; to je

vzgoja bodočih *mater* — matere pa so duša domov in družin. In — kakršne matere, taki sinovi; kakršni sinovi, taki možje; kakršni možje — tak je narod, domovina. Uršulinke so postale torej s svojim prihodom v Ljubljano obenem tudi *vzgojiteljice naših mož*. Dejstvo, da smo si navzlic tako hudim navalom, kakršne smo morali zaradi svojega jezika prestati prav mi, Slovenci, ohranili *svoj jezik*, kaže tudi, *kako so delovale uršulinke pri nas in da njih trud prav na jezikovnem polju ni bil nepomemben in ne zaman*.

Z uršulinsko šolo — leta 1703. — je dobila Ljubljana svojo *prvo dekliško šolo*. Kar dolgih 170 let ni bilo v našem mestu mimo te *nobene druge javne dekliške učilnice*. Šola je bila vnanja in notranja. Uršulinke so poučevale po splošnih učnih načrtih, kakršne so imele druge šole. Tako je obsegal tudi uršulinski učni načrt: verouk, branje, pisanje, računstvo, opravilne sestavke in razna ročna dela. Mimo teh predmetov, ki so jih splošno poučevali na drugih tedanjih šolah, so poučevale uršulinke še: francoščino, italijanščino, godbo, zemljepis, prirodopis, zgodovino in risanje, oziroma slikanje. (Francoščino je leta 1786. poučevala neka gospodična Wutke, naslednje leto pa sta ta pouk prevzeli dve uršulinki.)

Pri pouku so uršulinke *uporabljale že v tej dobi slovenski jezik*. Brez dvoma so imele Paglovčev prevod »Thomasa Kempensaria Bukve« iz leta 1745., v katerih je dodatek za *učenje čitanja*, in sicer *slovenskega čitanja*: »Tabla teh pufhtabou, is katerih se samore kdu lehka navuzhiti brati«. Sledijo abeceda in poedini zlogi, nato pa še: »Pofhtibirat se samore kdu navuzhiti tudi is teh S. Molitou, fatu so na to visho drukane fe s' nyeh vuzhiti«. Sledijo najnavadnejše molitve, katere so pač tudi najmanjše gojenke že znale in so zato mogle brez večjih težav prodreti v skrivnost slovenskega branja. Poleg te knjige pa so imele še svoje posebne pripomočke za slovenski pouk. To omenjamo tudi zato, ker tolikokrat poudarjajo razni krogi, da so uršulinke gojile le nemščino. Pa je obratno res, da so se zavzemale za deželni jezik — za slovenščino. Ljubljanski mestni magistrat je leta 1761. poslal osrednji vladni poročilo o ljubljanskem šolstvu. Pri uršulinski šoli posebej poudarja, da se v njej prva šolska leta poučuje tudi v deželnem jeziku (slovenščini), česar pri nobeni drugi ne omenja. (Cf. koncept v mestni registraturi fasc. 73 — po Jul. Wallnerju: Notizen zur Schulgeschichte Laibachs vor der thesesianischen Reform, Mitteilungen des Musealver. für Krain VI/I. 1893, str. 133.)

Kakor je znano, je tedaj pri nas »med vsemi stanovni duhovščina še najbolj podpirala šolo. Veliko zaslug za šolo si je pridobil kamniški župnik Maksimilijan Rasp (1742), v Komendi je Peter Pavel Glavar okoli l. 1750. zgradil lepše in prostornejše šolsko poslopje in pozval za učitelja izurjenega in godbe veščega Jakoba Zupana, ki se je pa l. 1762. preselil v Kamnik. — Župnik in slovenski pisatelj Paglovec je v Šmartnem v Tuhinju poučeval mladino, Jurij Japelj pa kot župnik na Ježici. Župnika v Mengšu in Moravčah sta izpraznila v župnišču sobo za šolo.«¹

Notranja šola

Vsi ti so poučevali v »deželnem«, torej v *slovenskem jeziku*. Kako bi smeli misliti, da bi uršulinke, ki jim je bilo znano vse to, ne bile poučevale tudi v slovenščini?!

Za časa Marije Terezije je prevzel vodstvo za ureditev osnovnega šolstva v državi znani opat Felbiger. Pod njim so dobile vse šole novo učno metodo, s katero so se leta 1778. seznanile tudi uršulinke v Ljubljani. Nekaj učiteljic-uršulink se je pripravilo za izpit po novi metodi in so v navzočnosti referenta za šolske zadeve grofa Jan. Nep. Edlinga izpit učne sposobnosti tudi napravile. Referent je bil z uspehi marljivih ljubljanskih uršulink popolnoma zadovoljen. Felbiger, »prosvetna« desna roka Marije Terezije, se je glede uršulinske šole v Ljubljani leta 1777. izrazil takole: »Če hočejo uršulinke učiti po novi metodi, ni treba potem druge posebne dekliške šole«. (Slov. učitelj, 1904.) Grof Edling, ki je bil uršulinke pohvalil, je *sam skrbel za slovenske spise* (Sern ali Vonusetek teh Metodneh Buqui 1777 v prevodu vl. tajnika pl. Kappusa, in Mali katekizem). Povsem se je strinjal z *Blažem Kumerdejem*, ki je izdal leta 1778.: »Vadenje sa brati v' usse sorte pissanji sa fholarje teh deshelskeh shol v' zessarskeh krajlevih deshelah«. — Felbiger je l. 1779. priporočil ljubljansko uršulinsko šolo tudi za podporo. To je bila menda *prva podpora*, ki jo je samostan prejel za vnanjo šolo.

¹ Slovenski učitelj, 1904, str. 54.

Kako zelo so uršulinke že od nekdaj tudi pri nas cenili kot dobre učiteljice, dokazuje to, da so že leta 1806. prejele pravico poučevati pedagogiko, z drugimi besedami: dobile so pravico *pripravnice za učiteljice* v Ljubljani in dovoljenje, da naj sedem uršulinskih učiteljic dobiva po 10 gld. na leto iz zaklada, v katerem so se stekale tudi pristojbine za plese in iz zapuščin. (Cf. Slov. učitelj, 1904, str. 103.)

Dolgotrajne *francoske vojne* so povsod, tako tudi pri uršulinkah v Ljubljani močno ovirale šolski pouk. Vse leto 1809. se šola niti odprla ni. Ko pa je maršal Marmont sklenil, da ohrani Ljubljani dekliško šolo, tedaj so vrnili šolsko poslopje, ki je bilo prej vse leto prepuščeno vojaštvu, svojemu prvotnemu namenu. V februarju 1810 se je pouk znova začel. Pri prvi semestralni skušnji je bil navzoč tudi francoski nadzornik javnega pouka abbé Rafael Zelli. Zadovoljen z vsem, kar je videl in slišal, je poslal prednici pohvalno pismo, ki ga navajamo v originalu in prevodu:

Madame l'Abbesse des Ursulines,

C'est avec la plus vive satisfaction, Madame, que je vais rendre justice au mérite et à la vérité en vous déclarant que j'ai été, on ne peut plus, content des examens de vos écolières et élèves, auxquels j'ai assisté. Ils m'ont prouvé, Madame, l'intelligence, le bon esprit et le zèle, qui vous animent vous et vos Religieuses dans le précieux service, que vous rendez par là à la société. Je me ferai un devoir, Madame, d'agir en conséquence à la prochaine organisation des écoles des filles. Recevez et agréez, Madame, mes applaudissements et le témoignage le plus solennel de l'estime et de la considération, que vous sont dues.

*L'Inspecteur Général de l'Instruction
Zelli.*

Gospa prednica uršulink!

Z največjim veseljem hočem priznavati zaslugo in resnico, naznanjajoč Vam, gospa, da so me Vaših učenk in gojenk preizkušnje, ki sem jim prisostvoval, tako zadovoljile, da bi me ne mogle bolj. Prepričale so me, gospa, o nadarjenosti, o dobrem duhu ter o vnemi, ki Vas navdaja, Vas in Vaše redovnice pri imenitnem poslu, ki ga s tem izvršujete za človeško družbo. V dolžnost si bom štel, gospa, delovati v tem smislu pri bodoči ureditvi dekliških šol.

Blagovolite sprejeti, gospa, mojo pohvalo in izraz velespoštovanja, ki sem Vam ga dolžan.

*Glavni nadzornik javnega pouka
Zelli.*

Ta pohvalni dopis francoskega glavnega nadzornika javnega pouka izpričuje, da je bila ljubljanska uršulinska šola francoski vladi na vso moč všeč. Še več: francoski prosvetni inspektor je pohvalil tudi način vzgoje pri uršulinkah in še — za dolžnost si je štel, da bo po načinu uršulinskih šol ustanavljal tudi druge francoske dekliške šole! Torej je bila ljubljanska uršulinska šola za zgled francoskim dekliškim šolam, za podlago od njih ustanovitvah! Lepšega izpričevala si naša uršulinska šola pač ne bi mogla želeli in ta pohvala je bila tudi v čast Ljubljani.

Kakor o stanju samostana, tako se je hotela nova vlada poučiti še natančneje o samostanski šoli. Samostansko vodstvo ljubljanskih uršulink je *novi francoski vladi predložilo sledeče poročilo:*

1. *Uredba ustava.* Predvsem je temu ustavu namen *vzgoja ženske mladine*. Zato imajo uršulinke dve šoli, ena je vnanja, druga notranja. V notranjo se sprejemajo deklice, ki so v samostanu na hrani. Njih število se menjava med 20 in 30.

Vnanja šola, kakor tudi notranja, je za deklice, ki bivajo v mestu. Pouk traja vse tedenske dni razen četrta — in sicer *brezplačno*. Število učenk je bilo zadnja leta (ko so prišli Francozi v Ljubljano!) 120 do 140.

2. *Uprava.* V obeh šolah je dolžnost redovnic, da poučujejo žensko mladino pod vodstvom duhovnika, ki ga za to določi preč. g. škof. Poučujejo pa: čitanje, pisanje, računstvo, spisje, pletenje, vezenje, šivanje in druga ročna dela. — Katehet uči deklice katekizem v pogovorih, učiteljice pa so dolžne ponavljati z učenkami krščanski nauk in jih navajati k pravi pobožnosti.

Zapisnik glavne intendance poverjene komisije, kateri je bil sestavljen malo pred razidom prejšnje vlade, bi mogel povedati, kako je bil ustroj uršulinske šole koristen ljubljanskemu mestu in deželi sploh. Šolski katalogi iz francoske dobe kažejo, da so z letom 1811. uvedli na uršulinski šoli *francoščino za obvezni predmet*. Šola se pričinja februarja in jenja novembra. Napredek iz poedinih učnih predmetov se klasificira vsak mesec. (Kakor je tudi zdaj določeno po naših srednjih šolah!)

Voditelj ljubljanske uršulinske šole je bil tedaj znani slovenski pisatelj katehet Janez Debevec (1758 do 1821). A le še njegov naslednik katehet Janez Šlakar je bil voditelj šole. Kasneje je bila *voditeljica* šole zmeraj *prednica* samostana, ki je to službo oskrbovala sama ali pa jo poverila drugim redovnicam. Ta določba je izšla leta 1816. Leta 1818. so uršulinke zidale šolo, a vodstvo zgradbe se ni ravnalo po načrtu, ampak ga je svojevoljno spremenilo, čemur je prednica ugovarjala. (Slov. učitelj 1904, str. 200.) Leta 1820. je uršulinska šola v Ljubljani prvokrat izdala tiskano letno poročilo. To leto je imela 460 učenk. Leta 1821. jih je imela 424, a leta 1823. že 469! (Ob istem času uršulinke v škofji Loki: 113, 107, 121 učenk.)

Največja slavnost v šolskem letu je bila v starih časih *razdelitev premij* ob koncu drugega semestra. Za te premije je darovala *ljubljska mestna občina* sleherno leto po 86 gld. Premije je zmeraj razdelila kaka imenitna gospa iz Ljubljane, n. pr. soproga deželnega predsednika.

Po francoskih vojnah se je začelo ljubljansko prebivalstvo bolj in bolj zanimati za uršulinsko šolo. Število učenk se je naglo večalo. To je napotilo šolske oblasti, da so predložile guberniju prošnjo, da bi se šolsko poslopje prezidalo in razširilo, kar se je l. 1818. — kot smo videli — tudi zgodilo.

Leta 1855. je postala uršulinska šola *štirirazrednica* in zato so dozidali spet nove prostore, kar se je kasneje ponovilo še trikrat. Naslov »Dekliška industri-

alna glavna šola«, ki so ga imele ljubljanske uršulinske šole že kmalu od početka, so ohranile še nekaj let. Po odpravi konkordata in uvedbi novih šolskih postav je naučna uprava z odlokom 22. dec. 1871, št. 14.774 na novo potrdila ljubljanskim uršulinskim šolam pravico javnosti. Poslej se je uršulinsko šolstvo razveseljivo hitro razvijalo. V šolskem letu 1871-72 so imele uršulinke že *petrazrednico*, naslednje leto *šestrazrednico*, leta 1877-78 *sedemrazrednico*, a leta 1882-83 *osemrazrednico!*

Leta 1884. so vnanji uršulinski šoli pridružili še *otroški vrtec*.

V tej dobi se je začelo razvijati tudi uršulinsko *žensko učiteljišče*. Videli smo, da so imele uršulinke že izza 1806 pravico poučevati pedagogiko. Upošteva-joč nove šolske predpise, so v šolskem letu 1869-70 začele s šestimi redovnimi kandidatinjami učiteljiščni tečaj, ki so l. 1872. potem opravile predpisani učiteljski izpit. Tako so hotele uršulinke vzgojiti svoj učiteljski naraščaj — drugega namena niso imele. Do leta 1895. so tako vzgojile še nadaljnjih 29 učiteljic, ki so maturirale na drž. ženskem učiteljišču.

Ko so uršulinke po štirih letih ukinile svojo gospodinjsko šolo, katero so bile otvorile l. 1889-90, so začele z zasebnim ženskim učiteljiščem. V začetku šolskega leta 1894-95 se je namreč pridružilo redovnim kandidatinjam uršulinskih učiteljiščnih tečajev več učenk, ki so napravile sicer na drž. učiteljišču sprejemni izpit, a zaradi velikega števila niso bile sprejete. Tako je imel prvi letnik uršulinskega zasebnega učiteljišča že čez 20 gojenk. To število je naslednja leta vedno bolj raslo, čeprav praviloma eksternistinje uršulinke na svoje učiteljišče niso sprejemale. Vedno večji obisk je pokazal potrebo tega učilišča in l. 1897. so uršulinke prosile za svoje zasebno učiteljišče pravico javnosti. Naučno ministrstvo je z odlokom z dne 7. febr. 1898, št. 267 odobrilo štatut zasebnega učiteljišča, ob dvestoletnem jubileju prihoda uršulink v Ljubljano in njihove šole pa je isto ministrstvo z odlokom 14. aprila 1902, št. 8593 priznalo uršulinskemu učiteljišču pravico javnosti. Pravica javnosti je bila ženskemu učiteljišču in vadnici zopet potrjena dne 8. avgusta 1924, P. br. 7601. Direktor zavoda je od 14. marca 1933 prof. dr. Josip Demšar.

Istočasno so začele uršulinke v Ljubljani tudi še z nekim novim tipom šole. Dne 16. marca 1894 je tedanja vlada uslišala prošnjo uršulink, da otvorijo v svojem samostanu v Ljubljani *meščansko šolo* — in sicer vnanjo in notranjo. Temu vladnemu odloku z dne 16. marca 1894, št. 2388 je sledil razpis mestnega šolskega sveta 27. aprila 1894, št. 230 z določilom, da naj se v začetku šolskega leta 1894-95 otvori na obeh osemrazrednicah I. razred dekliške meščanske šole. Naslednja leta so se postopoma otvorili še drugi razredi v popolno dekliško meščansko šolo. Kakor je bila uršulinska šola *prva* in skozi 170 let *edina* dekliška šola v Ljubljani, tako je bila tudi meščanska uršulinska šola *prva dekliška meščanska šola v Sloveniji* in je ostala desetletja tudi *edina* te vrste. V to uršulinsko šolo so hodile celo učenke ljubljanskih in izvenljubljskih javnih šol delat izpite, da so sprejele izpričevala meščanske šole. Pravica javnosti je

Samostanski hodnik

Idila na vrtu

bila tej šoli obnovljena 5. julija 1915 z odl. 24.128. — Ko so se v Sloveniji začele porajati meščanske šole, je uršulinska slavila že svoj *srebrni jubilej*. Z razpisom 12. sept. 1920, št. 10.204 je ljubljanski višji šolski svet dovolil, da otvorijo uršulinke še IV. razred meščanske šole. Pravico javnosti je štirirazredna meščanska šola pri uršulinkah dobila od prosvetnega ministrstva kraljevine Jugoslavije dne 8. avgusta 1925, št. 7601.

Važno je, da omenimo pri tej priliki tudi to, da so bile *prve slovenske učne knjige za meščanske šole* spisane prav za uršulinsko meščansko šolo v Ljubljani. Tedaj so izšle knjige: Vrhovec, Zgodovinske povesti; Senekovič, Osnovni nauki iz fizike in kemije; Orožen, Zemljepis; Hubad, Prirodopis; tudi Kratka zgodovina kat. Cerkve in Liturgika sta bili spisani prvotno za uršulinsko meščansko šolo. Spisal ju je tedanji katehet Alojzij Stroj.

O *višji gospodinjski šoli*, ki smo jo mimogrede omenili, je treba povedati, da so na njej učile štiri od šolskih oblasti potrjene učiteljice - uršulinke, izmed katerih so tri učile tudi na meščanski. Gospodinjska šola je imela dva letnika, v katerih je dajala učenkam, ki so dovršile osnovno šolo, priliko, da so se še dalje izobraževale v predmetih osnovne šole na širje osnovani podlagi, obenem pa dobivale pouk o najtehtnejših opravkih in pravilih umnega gospodinjstva. Šolo so večkrat nadzorovali tedanji šolski nadzorniki. Veliki šolnik in književnik *Frančišek Levec* je v šolskem letu 1892-93 nadzoroval šolo v vseh predmetih, namreč pri slovenščini, nemščini, zemljepisu in zgodovini, prirodoznanstvu, računstvu, gospodinjstvu in petju. Pregledal je tudi ročna dela. Pri konferenci je znameniti naš šolnik izrekel svoje posebno zadovoljstvo radi lepih uspehov in se tudi toplo zahvalil učiteljstvu radi vestnega delovanja. Ustanoviteljica in voditeljica te šole je bila znana uršulinka mati *Luitgarda Rihar*, ki je tudi spisala gospodinjsko knjigo »*Vrta gospodinja*« (ki je kmalu pošla) in pa *Poetiko*, katero je baš Fr. Levec močno pohvalil.

Do konec šolskega leta 1927-28 so uršulinke v Ljubljani vzdrževale poleg petrazredne osnovne šole ter vadnice in učiteljišča še notranjo in vnanjo štiri-

Uršulinska cerkev in samostan z delom vrta

razredno meščansko šolo. Zaradi spremenjenih razmer, zlasti spričo prošelj staršev, ki so želeli oskrbeti svojim hčerkam *gimnazijsko izobrazbo*, so sklenile spremeniti notranjo meščansko šolo postopoma v *žensko realno gimnazijo*. Z vlogo z dne 20. maja 1928 so zaprosile prosvetno ministrstvo v Beogradu za dovoljenje. Tedanji prosvetni minister g. Milan Grol je z odlokom 5. sept. 1928. S. n. br. 27.458 prošnji ugodil. Samostan je takoj otvoril gimnazijo s prvim razredom, za katerega se je priglasilo 40 učenk. V juniju 1929 so te učenke delale kot privatistke celoletni izpit pred posebnimi komisijami na I., II. in III. državni realni gimnaziji v Ljubljani. V šolskem letu 1929-30 je samostan spet otvoril samo prvi gimnazijski razred. Dne 28. junija 1930 je dalo ravnateljstvo učenkam prvokrat državnoveljavna spričevala z odlokom IV. No. 13.882, dne 26. junija 1930. — V šolskem letu 1930-31 je zavod otvoril tudi drugi razred, v letu 1931-32 tretji razred in v letu 1932-33 še četrti razred, s katerim je bila dosežena nižja ženska realna gimnazija.

Prvi direktor te gimnazije je profesor in književnik msgr. *dr. Debevec Josip*. Na uršulinski ženski gimnaziji je poučeval tudi bivši prosvetni šef *dr. St. Beuk*, prvovrstni in priznani naš šolnik. Dalje deluje na tej gimnaziji tudi priljubljeni slovenski veleturist in predavatelj *prof. Janko Mlakar*.

Dan 4. oktobra 1930 je bil za gimnazijske, kakor tudi za druge učenke uršulinskih šol v Ljubljani izredno znamenit: videle so Nj. Veličanstvo našo kraljico Marijo, da, še več, imele so Nj. Veličanstvo nekaj časa celo v svoji sredi. Ob 9. uri dopoldne je bil zavod telefonično obveščen, da se Nj. Veličanstvo kraljica Marija pelje z avtom in da skoro pride v zavod. Točno ob 10. uri je dvorni avto obstal pred samostanom. Nj. Veličanstvo kraljica si je ogledala učiteljšče, kjer so jo sprejele gojenke s pozdravom in pesmijo, nato pa je blagovolila obiskati še vadniške razrede in me-

ščansko šolo ter gimnazijo, kjer jo je ena izmed prvošolk pozdravila in ji poklonila šopek. Kraljica je bila vidno vzradoščena ob pozdravu in se je mali prisrčno zahvalila ter z veseljem sprejela cvetje. Potem ko je Nj. Veličanstvo kraljica prisostvovala v posameznih razredih tudi pouku, se je zelo pohvalno izrazila o učnih uspehih; tudi šolski prostori so ji zelo ugajali. Prisrčno, domače se je razgovarjala z učenkami in učiteljicami. Njena milina in domačnost je vse očarala. Ko je stopala visoka gospa med špalirjem učenk vnanje osnovne in meščanske šole ter malčki iz otroškega vrta, se je razlegal po hodnikih en sam radosten klic: »živela naša ljuba kraljica!« — Ob odhodu je nagovoril pri samostanski porti Njeno Veličanstvo tudi direktor gimnazije dr. Josip Debevec, ki je priporočil uršulinske šole Njenemu dobrohotnemu varstvu, nakar se je Nj. Veličanstvo kraljica toplo poslovila od celokupnega učiteljskega zbora in gojenk.

Uršulinske šole vzdržuje *uršulinski konvent* s podporo države in mestne občine. Učne moči na šolah namešča samostansko predstojništvo, upraviteljstvo pa jih predlaga pristojni šolski oblasti v odobrenje. Upraviteljica vodi upraviteljske posle, občuje s šolskimi oblastmi in ima vse pravice in dolžnosti kot upraviteljica javnih šol, vse pa v soglasju s predstojništvom. Ves ustroj uršulinskih šol je pod državnim nadzorstvom. Dejansko se tudi sleherno leto prepričajo nadzorniki, ali ustreza zavod zahtevam državnih zakonov. Ministrstvo prosvete pošilja svoje odposlance kot predsednike k raznim izpitom.

Izjave ministrskih odposlancev in tudi šolskih nadzornikov so bile zmeraj ne le zadovoljive, temveč naravnost pohvalne in občudovalne.

V vsej tej dolgi, nad dvestoletni dobi, od leta 1703., ko so uršulinke z znamenito m. Margarito Eleonoro na čelu otvorile prvo *svojo* in sploh prvo dekliško šolo v Ljubljani, so vztrajale ljubljanske uršulinke na svoji postojanki, orale ledino in polagale temelj ženski izobrazbi in prosveti. Ukaželjna ljubljanska ženska mladina je našla v redovnicah vzorne vzgojiteljice in učiteljice in si je 17 decenijev bistrila razum in plemenitila srce edinole v tihem okrilju uršulinskega samostana.

Spričo najlepših učnih in vzgojnih uspehov se je število učenk množilo bolj in bolj — sleherno leto jih je približno 1000. Niso bili redki primeri, ko so hčere najvišjih krogov zahrepenele po redovniškem življenju svojih vzgojiteljic in prosile za sprejem v samostan. V imeniku redovnic ljubljanskega uršulinskega samostana so imena naših davnih plemiških rodbin.

Toda plemenitosti rodu prvih prosvetiteljic ljubljanskega ženstva je ustrezala tudi plemenitost njih srca, saj so te požrtvovalne redovnice v najtežjih razmerah, ko so se v bedi in pomanjkanju borile za obstanek samostana, vzdrževale svoje šole *na višku tedanjih zahtev*.

Zlasti zaslužne učiteljice redovnice so bile: *Petrič m. Alojzija, pl. Cierheimb m. Ivana* in *Murgel m. An-*

tonija. Ta se je kot ravnateljica vnanje šole neumorno trudila za njen razvoj. Tedaj so prizidali šoli nove prostore in šestrazrednica se je razširila v osemrazrednico in pozneje v petrazredno osnovno in trirazredno meščansko šolo, kakor smo že povedali. Odlikovala se je tudi *m. Terezija Heidrich*, sestra glasbenika Antona Heidricha, ki je uglasbil tudi veličastno »Jadransko morje«.

Tudi *pohvalne dekrete od šolskih oblasti* so uršulinke večkrat prejele, tako *m. Maksimilijana Kolenc*, ki je vodila šolo od l. 1898. do 1914. in jo s plemenito požrtvovalnostjo in s spretnim vodstvom izpopolnila v vsakem oziru; sedanja prednica, ustanoviteljica uršulinske gimnazije, *m. Hildegarda Lebar* (večkratna ravnateljica učiteljskega in meščanske šole) in sedanja provincijalka za Jugoslavijo *m. Elizabeta Kremžar*, priznana slovenska pesnica.

Kolikor moremo posneti iz šolskih statistik in katalogov, so vzgojile ljubljanske uršulinke v 225 letih svojega delovanja več tisoč zavednih slovenskih žena, vzgojiteljic in mater, ki njih blagoslov še dandanašnji ogreva slovenske domove.

Iz uršulinskih šol je izšlo tudi več svetnih gospá, gospodičen in redovnic, ki so znane v našem *kulturnem, književnem in umetniškem svetu*, kakor: *slikarici - uršulinki* *m. Josipana Štrus* in *m. Alojzija Petrič*, obe iz Langusove šole; *kiparica* *Karolina Bulovec*. *Pesnice in pisateljice*: *m. Stanislava Skvarča*, *m. Luitgarda Rihar*, *m. Elizabeta (Ivana) Kremžar* (SBL I 570); *m. Ivana Oswald*, strokovna učiteljica, je spisala »Nebeški dvor« ali družbeno češčenje našega Gospoda Jezusa Kristusa, Marije, Matere božje in ljubih svetnikov. Ljubljana 1929. *M. Viktorija Chromy*, strokovna učiteljica, je ustanoviteljica in dolgoletna voditeljica *Krekove gospodinjske šole*, ki je bila prvotno nameščena v Souvanovi hiši v Šelenburgovi ulici, potem ji je pa ustanoviteljica oskrbela lastni dom v Zgornji Šiški. *M. Pija Regali*, strokovna učiteljica, je prevedla nabožni knjigi »Življenje z Jezusom« in »Kraljevanje Srca Jezusovega v družinah«; obe knjigi sta izšli v zbirki »Nebeške rože«, zasnovani po njeni inciativi. Poleg teh uršulink so se na književnem polju zlasti uveljavile bivše gojenke: *Kveder Zofka Demetrovič* SBL I 127, *Vida Jerajeva* (Frančiška r. Volkova) SBL I 404, *Marija Grošljeva* SBL I 265, *Mara Tavčarjeva* in *Marija Kmetova* SBL I 469. *Slovenska skladateljica*, znamenita virtuozinja na orgle, profesorica *m. Eleonora Hudovernik* (Josipina) SBL I 358, *pianistka* *Vida Prelesnik-Talichova*. Iz uršulinskih šol je izšla tudi *dvorna dama* *Franja dr. Tavčarjeva*, prav tako *prva slovenska profesorica* *Marija Wessnerjeva* in tudi *učiteljica in ustanoviteljica šole za duševno manj razvito deco* v Ljubljani *Anica Lebarjeva*, ki je tudi urednica deklishega lista »Vigred« in vneta delavka na kulturnem polju. Nepregledna je vrsta učiteljic, ki so izšle iz uršulinskega učiteljskega v 34 letih njegovega obstanka (s pravico javnosti).

V ljubljanskem uršulinskem samostanu — prav je, če to poudarimo — se je dolga leta in leta snovalo bogato in požrtvovalno delo za prebujo, izobrazbo in prosveto mesta Ljubljane in slovenskega ženstva. Uspehi tega dela so se liki mogočna reka razlili po naši domovini in so tudi dandanašnji v korist in blagor kraljevine Jugoslavije. Če je danes tudi slovenska žena — učiteljica, prosvetiteljica, buditeljica in blagoslov svojega naroda, tedaj se spodobi zahvala predvsem njim, ki so polagale temelje slovenski ženski izobrazbi — to je: našim uršulinkam! Zato smo dejali v začetku tega sestavka, da ljubljanski uršulinski samostan na Kongresnem trgu ni le umetniškega, marveč tudi *notranje-lepotnega pomena za Ljubljano in Slovenijo*.

Literatura: Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani. 1702—1902. (m. Stanislava Skvarča.) Ljubljana, 1902. — Slovenski učitelj. V. 1904, zlasti v tem letniku priobčena po arhivalnih virih sestavljena studija »Ljudska šola na Kranjskem« (Viktor Steska). — Thomasa Kempensaria Bukve (s Paglovčevim navodilom za slovensko čitanje). Labaci 1745. — Mittheilungen des Musealvereines für Krain. VI. Hist. T. 1893. Objava mestnega magistrata (mestna registratura Fasc. 73) o šolstvu iz l. 1761. (Jul. Wallner.) — Letna poročila uršulinskih šol, zlasti: Letno sporočilo VI razredne deklishe ljudske šole pri Uršulinkah v Ljubljani. 1873., Letno poročilo Uršulinskih deklishekih šol v Ljubljani. 1891/92—1911/12. (Vsebina: Osemrazredna vnanja in notranja šola, pozneje 2 petrazredni ljudski in 2 trirazredni meščanski šoli. — Višja deklisheka gospodinjska šola, pozneje učiteljske.) — Letno poročilo zasebnega ženskega učiteljskega in z njim združene vadnice pri Uršulinkah v Ljubljani, 1929/30—1932/33. — Izvestje ženske realne gimnazije uršulink, — z internatom — v Ljubljani s poročili za šolska leta 1928/29—1932/33. — Gustav Dzinski, Laibach und seine Umgebung, Laibach, 1860. — Poročilo o javnih in privatnih ljudskih šolah deželnega stolnega mesta Ljubljane ob koncu šolskega leta 1889/90. Uredil prof. Fr. Levec, okrajni šolski nadzornik. V Ljubljani, 1890. — Slovenski biografski leksikon (SBL).

M. K.

